

УДК: 632.4:635.21:632.4.01/.08:581.2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМНОЖЕННЯ ГРИБА

Phytophthora infestans (Mont) de Bary — збудника фітофторозу картоплі в умовах Західного Лісостепу України

Встановлено присутність у популяціях збудника фітофторозу картоплі *Phytophthora infestans* (Mont) de Bary ізолятів, що належать до різних типів спарювання (A_1 і A_2), в умовах Західного Лісостепу України.

картопля, фітофтороз, збудник, ізолят, тип спарювання, оогонія, ооспора, зооспорангій, гіфа

Однією з найбільш поширених і шкідливих хвороб картоплі є фітофтороз, який на сьогодні поширений в усіх зонах її вирощування. В наш час фітофтороз зустрічається в Африці, Азії, Австралії, Європі, Північній, Центральній та Південній Америці [11].

Збудником фітофторозу є нижчий гриб *Phytophthora infestans* (Mont) de Bary з класу *Oomycetes*, порядку *Peronosporales*, родини *Phytophthoraceae* [6].

Гриб *P. infestans* характеризується біполярним гетероталізмом з типами спарювання A_1 і A_2 . Термін «тип сумісності», або «тип спарювання», характеризує фізіологічний стан ізолятів, який визначає можливість чи неможливість спарювання, тому що воно здійснюється тільки між ізолятами протилежних типів [3]. При контакті міцеліїв типу A_1 і A_2 штами взаємно впливають один на одного, у результаті чого один з них утворює переважно антеридії, інший — оогонії. Статевий процес між ними завершується формуванням великої кількості ооспор у зоні стикання міцеліїв [1]. У Мексиці, де зустрічаються обидва типи міцелію (у співвідношенні 1:1), гриб утворює масу ооспор [14], які можуть зберігати життєздатність протягом кількох років. Схрещуючи європейські ізоляти гриба з мексиканськими, дослідники встановили, що всі європейські ізоляти гриба мають A_1 тип схрещування (розвиває оогонії) і тому стерильні [10].

Наприкінці 1970-х рр. відбулася друга міграція збудника фітофторозу картоплі з місця їхнього походження — Мексики. Ця міграція призвела до появи штамів з A_2 типом спарювання у регіонах, де до

М.П. ЛІСОВИЙ,
академік НААНУ,
Інститут захисту рослин НААНУ
Ю.С. ГОЛЯЧУК,
старший викладач,
Львівський національний аграрний
університет

того часу зустрічалися лише ізоляти з A_1 типом спарювання (Європі, Близькому Сході, Азії та Південній Америці) [8].

У результаті сумісного розвитку «старої» (A_1 тип сумісності) і «нової» (A_2 т. с.) форми збудника фітофторозу у країнах, де донедавна зустрічався міцелій лише одного типу спарювання, став можливим статевий процес патогена [2]. Наявність обох типів сумісності забезпечує грибу необхідні умови для існування оогамії, яка призводить до рекомбінації ознак і різко збільшує адаптивні можливості окремих популяцій і виду в цілому [3]. Утворення ооспор збудником фітофторозу картоплі створює додаткові можливості для виживання патогена між вегетаційними періодами [7].

Метою наших досліджень було встановити наявність у популяціях збудника фітофторозу картоплі ізолятів з різними типами спарювання (A_1 і A_2) в умовах західного Лісостепу України.

Методики досліджень. З метою встановлення присутності у популяціях *P. infestans* ізолятів з різними типами спарювання нами було проаналізовано від 103 до 117 ізолятів, відібраних в умовах м. Дубляни Жовківського району Львівської області і с. Оброшино Пустомитівського району Львівської області протягом 2009—2010 рр.

Для виділення гриба в чисту культуру листки, уражені фітофторозом, дезінфікували в слабкому розчині $KMnO_4$ (0,45 г на 1 л води), ретельно промивали у стерильній воді і розкладали між шматочками бульб прийнятливої сорту картоплі Незабудка, без генів стійкості.

Для цього бульби ретельно промивали водою, протирали спиртом, обпалювали над полум'ям спиртівки і розрізали стерильним скальпелем на шматочки завтовшки 0,5 см. Шматочки розкладали у чашки Петрі на шар вологого фільтрувального паперу. Уражені листки картоплі закладали між двома шматочками бульби. Грибницю, яка з'являлася на 3—4-й день на поверхні шматочка, відразу пересівали за допомогою голки, не торкаючись поверхні бульби, захоплювали мінімальну кількість міцелію і переносили його на агаризоване вівсяне середовище з антибіотиками (рифампіцин та ністатин) та вирощували за стандартної температури 20—21°C.

Культуру гриба, вирощену на поживному середовищі, перенесли на таке ж поживне середовище, але без антибіотиків. Для виділення моноспорних ізолятів використовували культуру гриба *P. infestans* 10—12-денного віку, вирощену на вівсяному поживному середовищі.

Гриб *P. infestans* помішали в пробірку з 8—10 мл дистильованої стерильної води. Пробірку струшували для відділення зооспорангіїв від міцелію. Суспензію доводили до концентрації 4—5 зооспорангіїв у полі зору мікроскопа ($\times 100$) шляхом розбавлення стерильною водою або додавання культури гриба [4]. Отриману суспензію розливали на поверхні простерилізованого шматочка бульби завтовшки 5—6 мм і поміщали у стерильну чашку Петрі. При цьому використовували 3—4 шматочки бульби. Через 3—4 дні на поверхні шматочків з'являлися окремі колонії, які виростили з окремих зооспорангіїв. В стерильних умовах ці колонії голкою переносили на косяки вівсяного поживного середовища. Ізоляти інкубували у темряві за температури 18—20°C, що сприяє максимальному росту колоній і утворенню зооспорангіїв [13].

Тип схрещування визначали при сумісному вирощуванні досліджуваних ізолятів з тестерними. Як тестери використовували два ізоляти дос-

ліджуваної популяції, що схрещуються між собою. Одному з них умовно присвоїли A_1 тип схрещування, іншому — A_2 [1]. Тестерні ізоляти розташовували у чашках Петрі на вісьяному поживному середовищі [9]. Оскільки ізоляти з різних сортів мають різну швидкість росту і величину колоній, то їх розташовували на різній відстані один від одного (1—2 см). Зону взаємодії міцеліїв ізолятів обстежували за допомогою мікроскопа через 7—10 днів вирощування при температурі 18°C у темряві. Ооспори утворювалися на межі між протилежними типами спарювання [12]. Якщо досліджуваний ізолят контактував із тестерним з утворенням ооспор у зоні контакту, то його тип схрещування визначали як протилежний тестеру [9].

Результати досліджень. У 2009 р. нами було досліджено 103 ізоляти *P. infestans* «Дублянської» популяції, виділених із сортів Амінка, Дніпрянка, Ольвія та Ред Скарлетт. Ізоляти «Оброшинської» популяції (107 шт.) були виділені із таких сортів: Багряна, Водограй, Маркіз і Червона рута. В умовах 2010 р. з «Дублянської» популяції було обстежено 111 ізолятів зі сортів Амінка, Воля, Карптська, Фабула, а з «Оброшинської» популяції — 117 ізолятів, виділених із сортів Водограй, Мавка, Чернігівська біла і Фінка.

Сумісне вирощування ізолятів обох популяцій на поживному середовищі виявило утворення антеридіїв і оогоніїв у зоні стикання міцеліїв, які належали до різних типів спарювання (рис. 1). Так, розмір зрілих оогоніїв, які утворювалися на поживному середовищі, становили 22,22—39,51 × 23,97—42,01 мкм, а їх основа — в середньому 16,61 × 19,84 мкм.

Ооспори, що утворювалися при сумісному вирощуванні ізолятів на поживному середовищі за температури 18—20°C у темряві, проростали гіфами, на яких утворювалися термінальні зооспорові (рис. 2). Проростання ооспор відмічалось через 6—11 днів після стикання міцеліїв і, відповідно, утворення ооспор.

Нами відмічено, що ізоляти *P. infestans* відрізнялися товщиною гіф і розміром зооспорові (рис. 3).

Так, при сумісному вирощуванні ізолятів, які належали до різних типів спарювання, у зоні стикання міцеліїв спостерігалось утворення гіф, розмір яких варіював від 3,22 до 11,28 мкм. Припускаємо, що наявність гіф, товщина яких перевищує

7 мкм, зумовлена належністю цих ізолятів до A_2 т. с. Крім того, розмір зооспорові теж сильно відрізнявся. При сумісному вирощуванні ізолятів різних типів спарювання відмічалось утворення зооспорові, довжина яких досягала більше 40 мкм, що теж на нашу думку, пов'язано з приналежністю їх до A_2 т. с. Розмір зооспорові, які звичайно зустрічались при мікроскопічному дослідженні спороношення збудника фітофторозу картоплі, становив 7,83—22,13 × 10,45—38,40 мкм.

В результаті досліджень, проведених протягом двох років, у популяціях збудника фітофторозу картоплі нами виявлено ізоляти, які належать до різних типів спарювання (табл.).

Співвідношення типів спарювання в умовах 2009 р. у «Дублянській» популяції становило 79:24 шт., що відповідає процентному співвідношенню 76,7:23,3, а в «Оброшинській» — 85:22 шт. і 79,4:20,6%, відповідно. В середньому співвідношення типів спарювання *P. infestans* в умо-

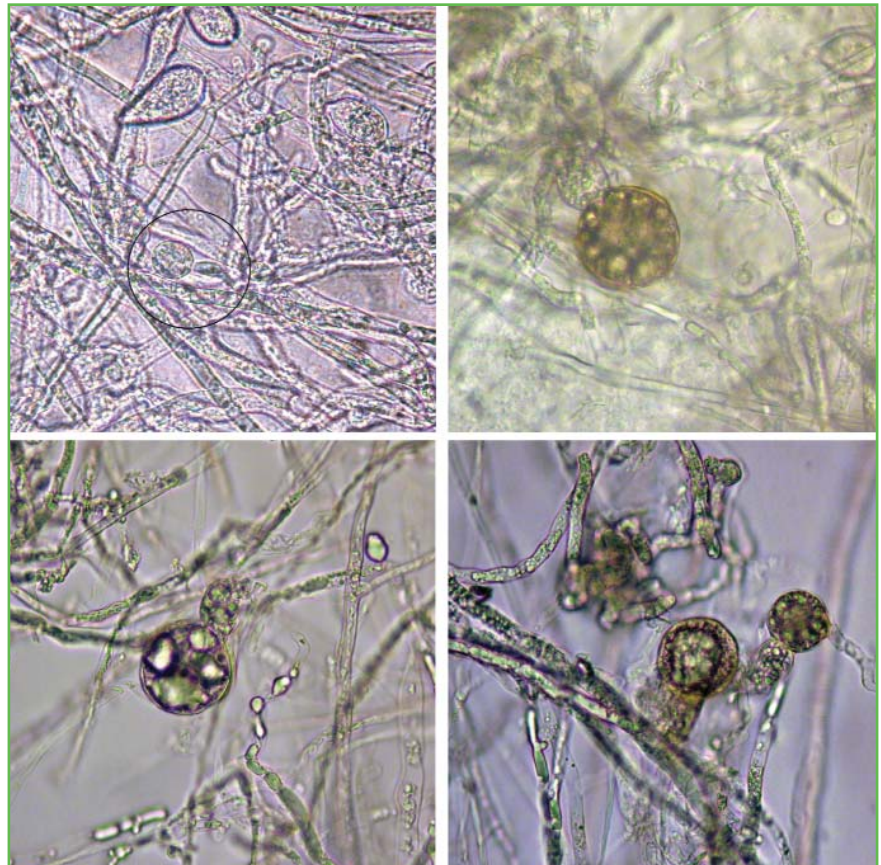

Рис. 1. Етапи утворення оогоніїв *Phytophthora infestans* на поживному середовищі при сумісному вирощуванні ізолятів (збільшення × 400)

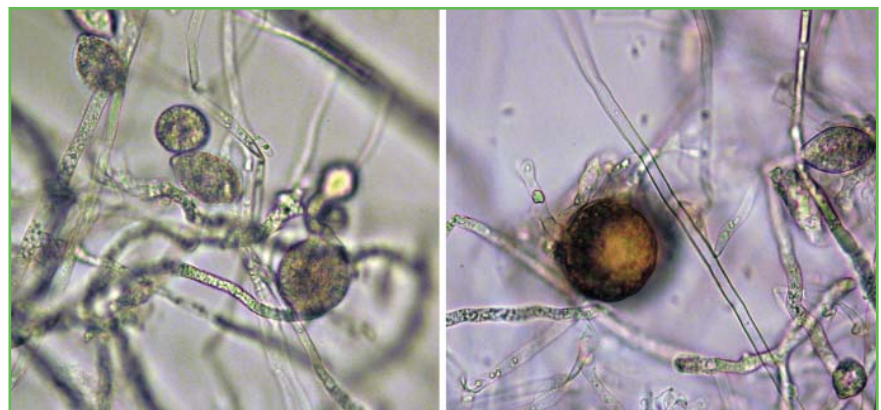

Рис. 2. Проростання ооспори *Phytophthora infestans* гіфою з термінальним зооспоровієм

*Типи спарювання *Phytophthora infestans* в умовах західного Лісостепу України в 2009–2010 рр.*

Місце відбору ізолятів	Співвідношення типів спарювання			
	2009 р.		2010 р.	
	шт.	%	шт.	%
м. Дубляни	79:24	76,7:23,3	83:28	74,8:25,2
м. Оброшино	85:22	79,4:20,6	86:31	73,5:26,5
Середнє	164:46	78,1:21,9	169:59	74,1:25,9

вах західного Лісостепу України в 2009 р. становило 78:22%.

У 2010 р. в умовах західного Лісостепу України співвідношення типів спарювання становило 74:26%. Зокрема, у «Дублянській» популяції співвідношення ізолятів склало 83:28 шт. і 74,8:25,2%, а в «Оброшинській» — 86:31 шт. і 73,5:26,5%. Виходячи з особливостей морфологічних структур досліджених ізолятів можемо зробити висновок, що менша частка ізолятів належала до A_2 т. с. Таким чином, в умовах західного Лісостепу України відбулося збільшення частки ізолятів A_2 т. с. у 2010 р. на 4% у порівнянні з результатами 2009 р.

ВИСНОВКИ

За результатами досліджень, проведених протягом 2009–2010 рр., на території західного Лісостепу України у популяціях гриба *Phytophthora infestans*, який розвивається на картоплі, присутні обидва типи спарювання — A_1 і A_2 . При цьому відбулося збільшення частки ізолятів, які належать до A_2 типу спарювання, з 22% у 2009 р. до 26% — у 2010 р. На-

явність у популяціях збудника міцелію, який належить до різних типів спарювання, забезпечує патогену можливість здійснювати статеве розмноження, що створює більшу генетичну різноманітність всередині виду, і, відповідно, зростання вірулентності й агресивності збудника по відношенню до картоплі. Виходячи з цього, ооспори, які утворює збудник в умовах західного Лісостепу України, можуть бути результатом статевого відтворення патогена, яке відбувається між гаметангіями міцеліїв різних типів сумісності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баджурак О.В. Фитофтороз томатів. Самофертильні ізоляти *Phytophthora infestans* (Mont) de Bary — збудника хвороби в країні / О.В. Баджурак // Захист рослин — 2003. — №1. — С. 17.
2. Защита картофеля / Под ред. Ю.Б. Журовенкова // Защита картофеля и овощных культур. Приложение к журналу «Защита и карантин растений». — 2000. — № 4. — С. 1–13.
3. Изменение состава популяции *Phytophthora infestans* (Mont.) de Bary на территории России в 90-е годы по данным анализа митохондриальной ДНК / [Ю.В. Малеева, Д.Г. Наумов, С.П. Яцентюк и др.] // Генетика. — 1999. — Т.35. — № 9. — С. 1173–1181.
4. Методические указания по изучению

внутривидового разнообразия возбудителя фитофтороза и полевой устойчивости картофеля / [сост. А. И. Чумакова, Г.И. Локтинова, Е.Д. Коваленко и др.]. — М.: Колос, 1979. — 16 с.

5. Основные методы фитопатологических исследований / [А.Е. Чумаков, И.И. Минкевич, Ю.И. Власов и др.] — М.: Колос, 1974. — 192 с.

6. Birch P.R.J. *Phytophthora infestans* enters the genomics era / P.R.J. Birch, S.C. Whisson // Molecular Plant Pathology. — 2001. — Vol. 2. — № 5. — P. 257–263.

7. Characterization of Isolates of *Phytophthora infestans* from Southern and Southeastern Brazil from 1998 to 2000 / [A. Reis, C. D. Smart, W. E. Fry, et al.] // Plant Disease. — 2003. — Vol. 87. — № 8. — P. 896–900.

8. Goodwin S.B. Origin of the A_2 Mating Type of *Phytophthora infestans* Outside Mexico / S.B. Goodwin, A. Drenth // Phytopathology. — 1997. — Vol. 87. — № 10 — P. 992–999.

9. Jaimasit P. Characterization of *Phytophthora infestans* population in potato crops from Chiang Mai and Tak Provinces / P. Jaimasit, W. Prakob // Journal of Agricultural Technology. — 2010. — Vol. 6. — P. 117–125.

10. Lehtinen A. Oospores of *Phytophthora infestans* in soil provide an important new source of primary inoculum in Finland / A. Lehtinen, A. Hannukkala // Agricultural and Food Science. — 2004. — Vol. 13. — P. 399–410.

11. Rich A.E. Potato Diseases / A.E. Rich. — London : Academic Press, 1983. — 238 p.

12. Simulation of Potato Late Blight in the Andes. II: Validation of the LATEBLIGHT Model / [J.L. Andrade-Piedra, R.J. Hijmans, H.S. Juarez, et al.] // Phytopathology. — 2005. — Vol. 95. — № 10 — P. 1200–1208.

13. Sujkowski L.S. The Influence of Temperature on *Phytophthora infestans* (Mont.) de Bary / L.S. Sujkowski // Journal of Phytopathology. — Vol. 120. — № 3. — P. 271–275.

14. The Population Structure of *Phytophthora infestans* from the Toluca Valley of Central Mexico Suggests Genetic Differentiation Between Populations from Cultivated Potato and Wild *Solanum* spp. / [W.G. Flier, N.J. Grunwald, L.P.N.M. Kroon, et al.] // Phytopathology. — 2003. — Vol. 93. — № 4 — P. 382–390.

**Лесовой М.П.,
Голячук Ю.С.**

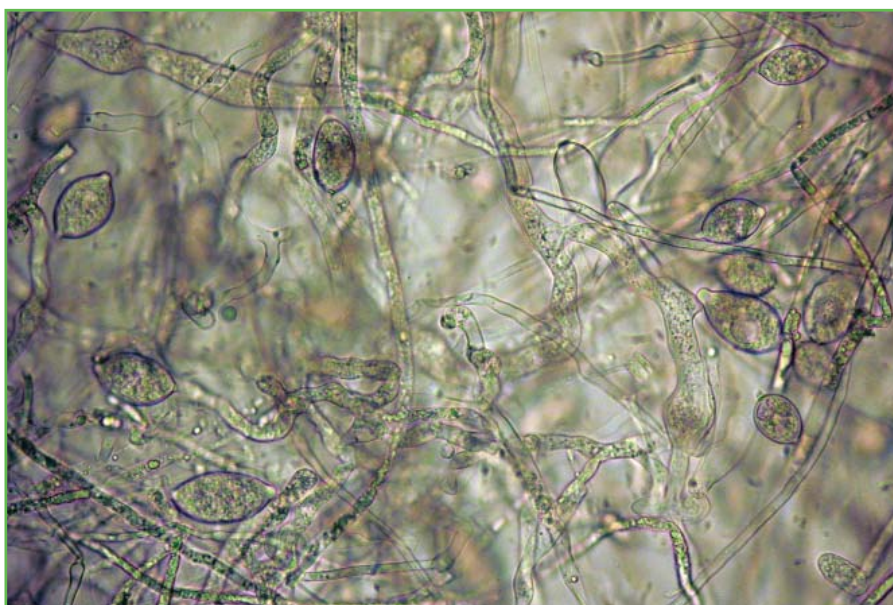
Особенности размножения гриба *Phytophthora infestans* (Mont) de Bary — возбудителя фитофтороза картофеля в условиях Западной Лесостепи Украины

*Установлено присутствие в популяциях возбудителя фитофтороза картофеля *Phytophthora infestans* (Mont) de Bary* изолятов, принадлежащих к разным типам спаривания (A_1 и A_2), в условиях Западной Лесостепи Украины.

**Lisovi M.,
Holyachok Y.**

Features of a reproduction of fungi *Phytophthora infestans* (Mont) de Bary — the causal organism of a late blight of potato in conditions of the western Forest-steppe of Ukraine.

*Presence at populations of the causal organism of late blight of potato *Phytophthora infestans* (Mont) de Bary isolates, belonging to different mating types (A_1 и A_2), in the conditions of the western Forest-steppe of Ukraine are established.*

*Рис. 3. Морфологічні структури *Phytophthora infestans*, що належать до різних типів спарювання (збільшення × 400)*